Justitieutskottets betänkande
2001/02:JuU17

Sveriges samarbete med Internationella brottmålsdomstolen

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens proposition 2001/02:88 Sveriges samarbete med Internationella brottmålsdomstolen. I propositionen lämnas förslag till lagstiftning som krävs för att Sverige skall kunna fullgöra de förpliktelser som enligt Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen gäller för samarbete med domstolen.

Regleringen sker i en särskild lag och tar bl.a. upp frågor om rättslig hjälp i brottmål, överlämnande av misstänkta till Internationella brottmålsdomstolen för lagföring samt straffverkställighet i Sverige och verkställighet av andra avgöranden som har meddelats av domstolen.

I propositionen lämnas också förslag till vissa ändringar i lagen om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt, lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål samt sekretesslagen.

Lagstiftningen för Internationella brottmålsdomstolen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer medan övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag. Vidare föreslår utskottet ytterligare följdändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Innehållsförteckning

Sammanfattning ... 1
Innehållsförteckning ... 2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut ... 3
Redogörelse för ärendet ... 4
Ärendet och dess beredning ... 4
Bakgrund ... 4
Tillträde till stadgan m.m. ... 4
Stadgans närmare innehåll ... 4
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 6
Utskottets överväganden ... 7
Regeringens förslag ... 7
Övrigt ... 7
Bilagor
1. Förteckning över behandlade förslag ... 9
Propositionen ... 9
2. Regeringens lagförslag ... 10
3. Utskottets lagförslag ... 25
1. Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål ... 25

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Internationell rättslig hjälp i brottmål

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål med det tillägget att 2 kap. 1 och 2 §§ ges den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3.

2. Immunitet och privilegier

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, dock att den nya punkten i bilagan skall ges nummer 66.

3. Övriga lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

a) lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
b) lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
c) lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt.

Stockholm den 16 april 2002

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Reinfeldt

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Reinfeldt (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m), Helena Zakariasén (s), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Anita Sidén (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Johan Pehrson (fp), Yilmaz Kerimo (s) och Dan Kihlström (kd).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I Justitiedepartementets promemoria Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Ds 2001:3) behandlas frågan om Sveriges tillträde till Romstadgan och den lagstiftning som anses vara nödvändig med anledning av ett svenskt tillträde till stadgan.

Promemorian har remissbehandlats. En sammanställning av remissvaren finns tillgängliga hos Justitiedepartementet (dnr Ju 2001/582).

Riksdagen godkände den 14 juni 2001 att Sverige tillträder Romstadgan samt att vissa förklaringar avges i fråga om kommunikationsväg och språk som skall användas vid samarbete med domstolen (prop. 2000/01:122, bet. 2000/01:JuU30 och 2000/01:KU13y, rskr. 2000/01:284). Den 28 juni 2001 ratificerade Sverige stadgan.

I detta ärende tas promemorians förslag till lagstiftning med anledning av ett tillträde till Romstadgan upp.

Lagrådet har yttrat sig över regeringens förslag och föreslagit vissa justeringar. Regeringen har i huvudsak följt Lagrådets synpunkter. Regeringens lagförslag har fogats till betänkandet, se *bilaga 2*.

Inga motioner har väckts med anledning av propositionen.

Bakgrund

Tillträde till stadgan m.m.

Genom Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som antogs den 17 juli 1998 inrättades en permanent internationell domstol för utredning och lagföring av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Stadgan öppnades samma dag för undertecknande och Sverige undertecknade densamma den 7 oktober 1998.

Stadgan träder i kraft när 60 stater har samtyckt till att vara bundna av den. Sverige tillträdde stadgan den 28 juni 2001. I början av mars 2002 hade 55 stater ratificerat eller på annat sätt tillträtt stadgan, bl.a. flertalet EU-stater samt Norge och Island. Den 11 april 2002 tillkom ytterligare tio stater. Gränsen på 60 stater har därmed uppnåtts. Detta innebär att stadgan kommer att träda i kraft den 1 juli 2002.

Stadgans närmare innehåll

Internationella brottmålsdomstolen är till skillnad från de två internationella brottmålstribunalerna för f.d. Jugoslavien och för Rwanda inte något FN-

organ, utan grundar sig på en internationell överenskommelse som förhandlats fram mellan ett stort antal stater. De skyldigheter som följer av Romstadgan är alltså nya konventionsförpliktelser för de stater som väljer att ansluta sig. Närmare regler för domstolen skall antas av ett särskilt inrättat forum, en stadgepartsförsamling, som skall bestå av representanter för de anslutna staterna (stadgeparterna).

Domstolen är avsedd att vara en permanent institution med mandat att ta sig an brott begångna runt om i världen. I flertalet fall krävs dock viss anknytning till en stat som har anslutit sig till dess stadga.

Domstolen skall vara ett komplement till de nationella rättsordningarna och endast ta vid när den nationella förundersökningen och lagföringen inte fungerar på ett tillbörligt sätt – den s.k. komplementaritetsprincipen. De nationella rättssystemen skall sålunda i princip ha företräde framför Internationella brottmålsdomstolen.

Enligt stadgan skall domstolen vara behörig att utreda och lagföra folkmord och brott mot mänskligheten såväl vid väpnade konflikter som i fredstid. Domstolen skall också vara behörig vid krigsförbrytelser i både internationella och icke-internationella konflikter.

Domstolen skall inte ha jurisdiktion över brott som begåtts före stadgans ikraftträdande – principen om icke-retroaktivitet.

En annan princip som kommit till uttryck i stadgan är den s.k. specialitetsprincipen. Av denna följer att en person som överlämnats till Internationella brottmålsdomstolen inte får lagföras, straffas eller hållas i fängsligt förvar av domstolen för någon annan gärning som har begåtts före överlämnandet än den eller de gärningar som utgör grunden för överlämnandet till domstolen. De anslutna staterna får dock bevilja domstolen dispens och bör sträva efter att göra det.

Inte heller skall någon lagföras två gånger för samma sak (ne bis in idem). Såväl Internationella brottmålsdomstolens som nationella domstolars avgöranden skall alltså normalt ha negativ rättskraft. Undantag finns i fråga om nationella domstolars avgöranden, huvudsakligen för det fall att rättegången i den nationella domstolen inte genomförts på ett oberoende och opartiskt sätt.

Slutligen gäller att brotten under Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion i förhållande till domstolen inte skall kunna bli föremål för preskription.

De straff som föreskrivs i stadgan är fängelse i ett bestämt antal år, dock högst 30, eller på livstid. Därutöver får domstolen som tillägg till fängelsestraffet bestämma om böter och förverkande.

Verkställigheten av fängelsestraff som domstolen dömer ut skall äga rum i stater som har anmält att de är beredda att ta emot fängelsedömda personer. Det är domstolen som avgör var verkställighet skall ske i det enskilda fallet.

I de fall förundersökning och lagföring omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion finns långtgående bestämmelser om samarbetsskyldighet för de anslutna staterna. Grundregeln är att de anslutna staterna är skyldiga att till fullo samarbeta med domstolen i fråga om förundersökning

och lagföring av sådana brott. Anslutna stater är bl.a. skyldiga att på begäran lämna biträde med anhållande och överlämnande av en person till domstolen. Bistånd skall också ges med t.ex. bevisupptagning och delgivning. För att möjliggöra detta samarbete skall de anslutna staterna säkerställa att det finns nationella förfaranden tillgängliga för alla former av samarbete enligt Romstadgan.

För en mer utförlig redovisning av Romstadgans innehåll, t.ex. vad avser domstolens organisation m.m., se prop. 2000/01:122 och bet. 2000/01:JuU30.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Sverige tillträdde Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen den 28 juni 2001. Genom stadgan inrättas en internationell domstol för utredning och lagföring av allvarliga brott mot internationell humanitär rätt.

I propositionen lämnas förslag till lagstiftning som krävs för att Sverige skall kunna fullgöra de förpliktelser enligt stadgan som gäller samarbete med domstolen. Samarbetet avser olika former av rättslig hjälp i brottmål – t.ex. förhör, bevisupptagning, olika tvångsmedel under förundersökningen och överföring av frihetsberövade för förhör m.m. – och överlämnande av misstänkta till domstolen för lagföring. Förslaget innehåller även bestämmelser om rätt till biträde av försvarare och målsägandebiträden samt rättshjälp och om ersättning till vittnen och andra som fullgjort något i Sverige med anledning av en begäran från domstolen eller som skall infinna sig vid domstolen.

Det föreslås vidare att Sverige skall kunna tillåta att fängelsedomar som domstolen har meddelat får verkställas här. Lagförslaget innehåller också regler om sådan straffverkställighet i Sverige samt om verkställighet av andra avgöranden som avser böter, förverkanden och gottgörelse till brottsoffer.

Vissa förslag som gäller sekretess samt immunitet och privilegier lämnas också.

Det föreslås att de aktuella bestämmelserna om samarbetet med Internationella brottmålsdomstolen skall tas in i en särskild lag.

För att de föreskrifter som gäller de befintliga internationella brottmålstribunalerna för f.d. Jugoslavien och Rwanda respektive för Internationella brottmålsdomstolen skall vara så enhetliga som möjligt föreslås vissa ändringar i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt.

Utanför detta ärende faller vissa materiella straffrättsliga bestämmelser som gäller lagföring av brott mot domstolens rättskipning (mened m.m.) samt de straffrättsliga frågor som för närvarande övervägs av en särskild utredare.

Lagstiftningen för Internationella brottmålsdomstolen föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer och de lagändringar som gäller de internationella brottmålstribunalerna, vilka även innefattar ändringar i sekretesslagen och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, den 1 juli 2002.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen bifaller regeringens förslag till en ny lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och om konsekvensändringar i vissa andra lagar. Förslaget innebär att den svenska lagstiftningen anpassas så att det i princip blir möjligt att ge rättsligt bistånd till Internationella brottmålsdomstolen i den utsträckning som Romstadgan kräver det.

Regeringens förslag

Genom att tillträda Romstadgan har Sverige åtagit sig att samarbeta med Internationella brottmålsdomstolen i enlighet med de bestämmelser som ges i stadgan. Sverige har samtidigt åtagit sig att säkerställa att det finns nationella förfaranden som möjliggör alla de former av samarbete med domstolen som följer av stadgan. Utskottet välkomnar därför att regeringen nu lämnar förslag till bestämmelser om nationella förfaranden som ger möjlighet för Sverige att i de flesta situationer samarbeta med domstolen.

Utskottet delar regeringens bedömning att bestämmelserna bör tas in i en särskild lag. Bestämmelserna bör utformas i så nära anslutning som möjligt till de bestämmelser som gäller för internationell rättslig hjälp i brottmål och utlämning för brott i allmänhet och i förhållande till de internationella brottmålstribunalerna.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag med vissa ändringar som framgår nedan.

Avslutningsvis konstaterar utskottet att vissa lagstiftningsfrågor alltjämt är olösta. Detta gäller regleringen av brott, t.ex. mened, som riktas mot domstolens rättsskipning. Detsamma gäller de grundlagsfrågor som aktualiserades redan i samband med beslutet att tillträda Romstadgan. Arbete med hithörande frågor pågår i Regeringskansliet.

Övrigt

I fråga om regeringens förslag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall noterar utskottet att lagen har ändrats efter det att regeringen lade fram det här aktuella förslaget. Lagens senaste lydelse följer numera av SFS 2002:87. Med hänsyn härtill bör den nya punkten i bilagan få ett annat ordningsnummer.

Utskottet har vidare noterat två ändringar som bör göras till följd av den föreslagna ändringen i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

I 2 kap. 1 och 2 §§ nämnda lag anges under vilka förutsättningar de olika, i 1 kap. 2 § uppräknade, formerna av rättslig hjälp kan lämnas. Utskottet noterar att några följdändringar inte har föreslagits i de förstnämnda bestämmelserna med anledning av det föreslagna tillägget i 1 kap. 2 § avseende rättsmedicinsk undersökning av avliden.

I 2 kap. 1 § bör sålunda införas en hänvisning till den nya punkten 9 i 1 kap. 2 §.

I 2 kap. 2 § anges i vilka fall det uppställs ett krav på s.k. dubbel straffbarhet för att Sverige skall kunna bistå med en viss åtgärd.

Av 13 § obduktionslagen (1995:832) följer att en rättsmedicinsk undersökning av en avliden får göras bl.a. om undersökningen kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott. Sedan gravsättning skett får, enligt 16 §, rättsmedicinsk undersökning endast ske om det skäligen kan misstänkas att dödsfallet har samband med ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och undersökningen kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen. Om det finns synnerliga skäl får kroppen tas om hand för sådan undersökning även i annat fall.

Som huvudregel krävs det alltså att det rör sig om relativt allvarliga brott för att en rättsmedicinsk undersökning av en avliden skall få genomföras vid en svensk brottsutredning i de fall där gravsättning har skett. Enligt utskottets mening skulle det mot den bakgrunden kunna anses stötande, främst för anhöriga, att behöva öppna graven för utredning av ett brott som inte är straffbart i Sverige. Ett krav på dubbel straffbarhet framstår alltså som naturligt i detta sammanhang. Utskottet kan inte se att en sådan ordning skulle vara oförenlig med Sveriges internationella åtaganden.

Mot den angivna bakgrunden anser utskottet att rättslig hjälp avseende rättsmedicinsk undersökning av avliden i princip endast skall få lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet).

Det kan här påminnas om att det i förhållande till den Internationella brottmålsdomstolen och de internationella brottmålstribunalerna inte gäller något krav på dubbel straffbarhet (jämför de föreslagna lydelserna av 13 § lagen om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och 9 § lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt).

Sammantaget innebär det anförda att utskottet anser att ändringar bör göras i 2 kap. 1 och 2 §§ i enlighet med vad som framgår av utskottets lagförslag, *bilaga 3*.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:88 har regeringen (Justitiedepartementet) föreslagit att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
2. lag om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall,
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
4. lag om ändring i lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
5. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 1 och 2 §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
1 §	
Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–7 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.	Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–7 *och 9* skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.
Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 8 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.	
I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.	
2 §	
Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4 och 8 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5–7 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (*dubbel straffbarhet*), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.	Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4 och 8 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5–7 *och 9* får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (*dubbel straffbarhet*), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

Elanders Gotab, Stockholm 2002